

Tionde roten, tomt 58

Kvarteret Vadman

Gamla väderkvarnstomten

Helge Almquist redogör i Göteborgs Historia (bl.a. I:529) för den kvarnrörelse, som hade bedrivits på Kvarnberget i privat regi. En kvarn, som *Basilius Michelson* 1629 hade byggt upp på Kvarnberget, då kallat Lilla Otterhällan, utarrenderades från 1637 till ett belopp, som 1641 fixerades till 9 d smt. Arrendatorn *bryggaren Gert Michelsson* blev 1643 instämd för att han angående *burggreven Daniel Lange* hade fällt yttrandet att ”fanen måtte mala för burggreven och oansett han tio gånger vore burggreve, så male dock fanen för honom”. Att slusskvarnen hade tagits i bruk den 12.5.1649 kan ha medverkat till att väderkvarnen från 1650 försvann ur stadens räkenskaper.

I resolutionsboken kan man den 9.2.1671 läsa följande: ”eftersom det är witterliget, och Christian Plüss i dag sielf inför rätten bekendt hafwer det han låter mala malt uppå sin Wäderqwarn uppå Lilla Otterhellan, som honom [av magistraten 1770, O. D:s anm] tilläts hiit sättja till att mala sin smack uppå för sitt Carduansberederii. Ty blef honom sådant förbudt med åtwarning om tillbörlig plicht, för ingreep i Cronones och stadens rättigheet.” Almquist nämner också en något senare, stor på Lilla Otterhällan befintlig, på holländskt manér byggd väderkvarn, som hade murad fot och två par stenar. Det var en kronans anläggning, avsedd för garnisonens behov. Den låg en rätt lång tid öde men *Hans von Gerdes* erbjöd sig att sätta den i stånd, om han finge nyttja den i tolv år utan avgift. Sedan skulle den återlämnas till kronan eller han betala arrende. Landshövdingen intygade 1692, att kvarnen var i den perfektion, ”att hon i blåsväder alltid kunde gå”. Almquist skrev (s. 218, del II), att von Gerdes i landsböckerna ännu 1718 är uppförd som arrendator av ”den då öde liggande kvarntomten”.

I anslutning till tomt 10.50 har redogjorts för att staden till *soldaten Jonas Stenberg* 1733 sålde den gamla skarprättaregården. Staden hade måst utlösa *Christian Wessmans* änka, som ägde hälften av gården, sedan skarprättarna Wessman ombyggt gården så att den numera ägde såväl översom underrum. Möjligen unnade staden inte *mästern Jeremias Skarenberg* ett så rymligt hus. Kanske var det därför man lät honom flytta till ett mindre hus, som för ändamålet nybyggts på denna plats där den gamla väderkvarnen stått.

Skarenberg avled redan 1735 och efterträddes i juni samma år av Erik Smedner, som alls inte var nöjd med skarprättaregården här på gamla väderkvarnstomten (se 10.50). Staden beslöt sig därför för att mästern skulle återfå den gamla skarprättaregården 10.50.

Ett ”Inventarium öfwer skarprättarehuset på gamla wäderqwarnebärgen uppbyggt A-o 1732” under-tecknades av *Magnus Klint* den 23.6.1738:

”En liten stuga, som skarprättaren dageligen bor uti med spis och spiell, twenne bänkar, en säng, behållit gålff samt twenne fönster på gafwelen med dess tillbehör, dörr, gångjärn, lås och nyckel.

En liten cammar näst intill, dörr, gångjärn och Nyckell, en spis med spiell samt Ett fönster, behållit gålff

ett tårfftaak och pannor åfwan uppå

Ett plancke kring huset med sträfware och pålar.”

Klint tillägger, att det på ”gambla wäderqwarnen” stående skarprättarehuset enligt *rådman Copman* var borthyrt till tvenne soldater, som hade bott där i över ett halvt år utan att betala hushyra. Den ene soldaten hade rymt och den andre berättades där skola hålla ”horehus”, varför det var mycket angeläget, att huset med det allra första såldes på auktion.

Någon auktion blev veterligt ej av utan huset kom att i stället under hela tiden fram till 1787 användas som nattmanshus. 1740–49 bodde där *nattmannen Hans Gunnarssons Bocks* änka *Anna Maria Hansdotter*, som själv tjänstgjorde som nattman men huset var enligt tomtöreslängden staden tillhörigt. *Nattmännen Jonas Hansson Bock* och *Eric Grahn* ansökte 1740 om bevis till prästerskapet i Gustavi om tillåtelse att sammanvigas med resp. *Catarina* och *Helena Andersdött-rar* (14.5.1740, EII:23). Då hade nattmannen Jonas Hansson Bock ”tillika med sitt följe” entledigats ur arrest i Malmö.

1753 begärde stadens nattman Jonas Hansson att få slippa vara *skarprättaren Ekeroths* bödelsknekt. På flera ställen och vid flera tillfällen hade Ekeroth förrättat exekutionen med hustruns hjälp t.ex. vid stegling (då man slog spikarna genom fötterna). Vid halshuggning med efterföljande bränning ”då hade han (Ekeroth) själv kastat henne (delikventen) neder och tänt på bålet”.

Sommaren 1758 klagade grannarna över nattmannen Jonas Hanssons ogudaktiga leverne. De klagande var soldaten vid kapten Hestekos kompani *Petter Modig*, *Anders Winqvist*, avsk. hantlangaren vid major Thesslofs kompani *Erik Ödman* och *Anders Jonsson*, som var dräng hos Jonas Hanssons bror *nattmannen Jürgen Bock* (död 11.8.1773, D) men vägrade tjänstgöra på grund av Jonas Hanssons ogudaktiga leverne. Enligt dem var Jonas Bocks huvud förstört av fylleri och liderligt leverne och han plågade dag och natt hustrun och grannarna på Kvarnberget. Bönedagsafton klockan åtta hade han överfallit brodern Jürgen och dennes hustru med många elaka skällsord (EIIb:92, 9.6.1758).

Ännu 1787 betecknades gården som nattmanshus. 1790 kallas det *stadsbetjänten Lars Ahlboms* hus. Vid eldsvådan 10.4.1793 ägdes det av *åkaren Sven Jungberg*. Underskulden Magnus Claesson ägde ödetomten 1800.